پژوهش در حیطه کودکان استثنایی ۱۵/ سال پنجم، شماره ۱/بهار ۱۳۸۴/ ۶۸-۵۵
Research on Exceptional Children, Spring 2005, Vol.15, No.1, 55-68

مقایسه مهارت‌های اجتماعی دانش آموزان دختر دبیرستانی نابینا ، ناشنوا و عادی شهر تهران

دکتر اسماعیل بیابانگرد*

(دریافت:۸۳/۱۲/۱۶ تجدید نظر: ۸۴/۱/۲۲ پذیرش نهایی:۸۴/۳/۱۸)

چکیده

ارزیابی مهارت های اجتماعی دانش آموزان در سالهای اخیر مورد توجه متخصصان روان‌شناسی و تعلیم و تربیت قرار گرفته است . هدف این تحقیق مقایسه مهارت های اجتماعی دانش آموزان نابینا ، ناشنوا و عادی است . به همین منظور ۳۰ دانش آموز نابینا ، ۳۰ دانش آموز ناشنوا و ۳۰ دانش آموز عادی دبیرستانی با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی ساده انتخاب شدند . مقیاس مهارت های اجتماعی روی پاسخگویان اجرا شد . پس از جمع آوری داده ها و تجزیه و تحلیل آنها نتایج نشان داد که مهارت های اجتماعی دانش آموزان عادی به طور معنی داری بهتر از دانش آموزان نابینا و ناشنوا است . همچنین مهارت های اجتماعی دانش آموزان نابینا به طور معنی داری بهتر از دانش آموزان ناشنوا است . در سه خرده مقیاس مهارت اجتماعی ، یعنی همکاری ، قاطعیت و خویشتن داری نیز همین نتیجه بدست آمد . در پایان پیشنهاد هایی برای استفاده از نتایج تحقیق ارائه شده است .

واژه های کلیدی *: مهارت اجتماعی ، قاطعیت ، خویشتن داری ، نابینایی و ناشنوایی*

* عضو هیأت علمی دانشگاه علامه طباطبایی : Email: ebiabangard@yahoo.com

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-21]

[DOR: 20.1001.1.16826612.1384.5.1.4.0]

مقدمه

مهـارت اجتماعی[1] مجموعه رفتار های آموخته شده ای است که فرد را قادر می‌سازد بـا دیگـران رابطـه اثـر بخـش داشته و از واکنش های نامعقول اجتماعی خودداری کند. همکـاری ، مشارکت با دیگران ، کمک کردن ، آغازگر رابطه بودن ، تقاضای کمک کردن ، تعـریف و تمجـید از دیگـران و قـدر دانـی کـردن ، مثال هایی از این نوع رفتار است. یادگـیری رفـتار هـای فـوق و ایجـاد رابطـه اثـر بخـش بـا دیگـران یکـی از مهمتریـن دسـتاوردهای دوران کودکـی است. متأسفانه همه کودکان موفق به فراگیری این مهارتها نمـی شـوند (گرشـام و الـیوت[2]، ۱۹۹۹). بـه همیـن دلـیل ، اغلـب ایـن کودکـان بـا عکس‌العمل‌های منفی از سوی بزرگسالان و کودکان دیگر رو به رو می شوند.

کودکانی که مهارت اجتماعی کافی کسب کرده اند در ایجاد رابطه با همسالان (آشر و تـیلر[3]، ۲۰۰۱) و یادگـیری در محیط آموزشی (واکر و هوپس[4] ، ۲۰۰۳) موفق تر از کودکانـی هسـتند کـه فـاقد ایـن مهارت هستند . پژوهش های طولی[5] مؤید تأثیر منفی نقـص مهـارت اجتماعـی بـر سـلامت روانی کودک است (کونت[6] و همکاران ، ۲۰۰۰). مهـارت اجتماعـی بـه کـودک کمـک می کند تا با دیگران رابطه اثر بخش داشته باشد . اغلـب کودکـان در ارتـباط بـا اطرافـیان (والدین ، خواهران ، برادران و همسالان) این مهـارت را بدون تلاش فرا می گیرند (پاولس و الیوت[7] ، ۲۰۰۱). به همین دلیل ، اغلب ایـن کودکـان بـا عکـس العمـل های منفی از سوی بزرگسالان و کودکان دیگر رو به رو می‌شوند.

اسلبی و گوآرا[8] (۲۰۰۳) مهارت اجتماعی را مترادف با سازگاری اجتماعی می‌دانند. از نظـر آنهـا مهـارت اجتماعـی عبارت است از توانایی ایجاد ارتباط متقابل با دیگران در زمیـنه خاص اجتماعی ، به طوری که در عرف جامعه قابل قبول و ارزشمندباشد.استرایر[9] (۱۹۸۹) مهـارت اجتماعـی را همانـند سـازگاری متقابل کودک با محیط اجتماعی و در رابطـه با همسالان می داند. در این مدل ، سازگاری به توانایی و ظرفیت کودک در پیش بینـی کـردن ، جـذب نمودن و عکس العمل نشان دادن به نشانه های موجود یک بافت اجتماعـی دارد. ایـن نشـانه هـا شامل حالات عاطفی یا رفتار همسالان می باشد. در این فرایند رشد عاطفی و اجتماعی کودک دخالت دارد ، توانایی کودک یا نوجوان در انتخاب

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-21]

[DOR: 20.1001.1.16826612.1384.5.1.4.0]

رفـتار مناسـب و ارزشـیابی در مـورد روابـط اجتماعـی و ساختار گروه ، میزان مهارت و قابلیت اجتماعی را مشخص می سازد .

اسـلا موسـکی و دان[۱۰] (۱۹۹۶) شناخت و مهارت اجتماعی را فرایندی می دانند که کودکـان و نوجوانـان را قادر می سازد تا رفتار دیگران را درک و پیش بینی کنند ، رفتار خـود را کنترل نماید و تعاملات اجتماعی خود را تنظیم نماید. یکی از نظریه های جدید در مبحـث شـناخت اجتماعی که به بررسی مهارت اجتماعی پرداخته است نظریه کریک و داج[۱۱] (۱۹۹۹) در مـورد پردازشـگری اطلاعـات اجتماعـی اسـت.طبق این نظریه برای ایـنکه تعـامل اجتماعـی بـه صورت مناسب تحقق یابد لازم است که محرک اجتماعی به درسـتی رمـز گردانـی شـده و بـا دیگـر اطلاعات مربوطه مقایسه و تفسیر گردد. هر چه محـرک اجتماعی بهتر پردازش شود ، لیاقت ، مهارت اجتماعی کودک بیشتر و تعامل او با دیگران موفقیت آمیزتر خواهد بود.

دلایـل مختلفـی در مـورد مهارت اجتماعی پایین افراد نا شنوا و نا بینا در مقایسه با افـراد سـالم وجـود دارد . از آنجا که بررسی های مختلف نشان نمی دهند که کودکان یا نوجوانـان نـا شـنوا و نـا بیـنا ناسـازگار هسـتند ، مـی تـوان نتیجه گرفت که نابینایی و ناشـنوایی الـزاما همـراه بـا ناسـازگاری نیسـتند (صـادقی نژاد ، ۱۳۶۸). کاتز فورس[۱۳] (۱۹۹۱) علـت ناسـازگاری افـراد نابینا و ناشنوا را بیشتر به علت طرز برخورد جامعه با آنان می داند.

شـناخت و درمـان افراد مبتلا به نقائص بینایی و شنوایی وظیفه مهم روان شناسان ، مشـاوران ، و متخصصـان تعلـیم و تربیـت است. کودکان معلول به دلیل نقص جسمی و محرومیـت هـای ناشـی از آن اغلب قادر به ایجاد رابطه اجتماعی و متقابل با همسالان و بزرگسـالان نیسـتند و سـازگاری عاطفـی و اجتماعی آنان با دشواری رو به رو است. این کودکـان معمـولا مـنزوی و درون گـرا هسـتند. مطالعـه مهـارت اجتماعی دانش آموزان معلـول، بویـژه نابیـنایان و ناشـنوایان مورد توجه محققان بوده است . بیشتر پژوهش ها، نابینایان و به خصوص ناشنوایان را دارای کاستی مهارت اجتماعی گزارش کرده اند(بابیر شـات[۱۴]، ۱۹۹۱). شهیم (۱۳۸۱) در پژوهشی به مطالعه رفتار های اجتماعی و مشکلات رفـتاری دانـش آمـوزان نابیـنای مقطـع ابتدائی شهر شیراز پرداخت. نتایج حاصله از این تحقـیق نشـان داد که معلمان فراوان ترین مشکلات نابینایان را بی قراری ، حواسپرتی ،

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-21]

[DOR: 20.1001.1.16826612.1384.5.1.4.0]

قلدری ، دعوا کردن ، قطع مکالمه ، عصبانیت و لج کردن و کاستی های مهارت اجتماعی آنان را کنترل خشم ، انتقاد پسندیده ، مصالحه در مجادله ،تعریف مناسب از خود و دیگران ، گذراندن مناسب اوقات فراغت ، عکس العمل مناسب در مقابل رفتار غیر منصفانه و کمک به همسالان در انجام تکالیف و نادیده گرفتن سر و صدا گزارش کرده اند. در این پژوهش مهارت اجتماعی تابع سن کودک نبود.

بدیهی است که بدون تعیین و ارزشیابی وضعیت مهارت اجتماعی دانش آموزان نابینا و ناشنوا و پی بردن به نقاط ضعف آنان ، تهیه و تنظیم برنامه های آموزشی ، پرورشی و توان بخشی مفید تر و جامع تر امکان پذیر نخواهد بود و احتمالا نتایج مؤثری نداشته باشند ، لذا با توجه به اهمیت و نقش مهارت های اجتماعی در سازگاری و موفقیت افراد ، به ویژه دانش آموزان ناشنوا و نابینا و نظر به اینکه در زمینه مهارت اجتماعی دانش آموزان ناشنوا و نابینا و مقایسه وضعیت آنان کمتر تحقیق شده است ، این موضوع مورد مطالعه قرار گرفت .

روش

جامعه و نمونه

جامعه آماری این تحقیق را کلیه دانش آموزان دختر ناشنوا و نابینای دبیرستان های نیم روز و نرجس شهر تهران در سال تحصیلی ۸۴-۱۳۸۳ تشکیل می داد . در کل شهر تهران این دو دبیرستان خاص افراد نابینا و ناشنوا است که هر یک به ترتیب ۶۷ و ۷۸ دانش آموز نابینا و ناشنوا دارند . با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی ساده از هر دو گروه ۳۰ نفر دانش آموز انتخاب شدند. ۳۰ دانش آموز عادی نیز که از نظر پایه تحصیلی، تحصیلات والدین ، در آمد خانواده ومنطقه سکونت مشابه دانش آموزان نابینا و ناشنوا بوده اند از دبیرستان حضرت فاطمه (ع) همان منطقه به نمونه تحقیق اضافه شد . به این ترتیب نمونه این تحقیق را ۹۰ دانش آموز دختر دبیرستانی نابینا ، ناشنوا و عادی تشکیل می داد (جدول ۱) .

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-21]

[DOR: 20.1001.1.16826612.1384.5.1.4.0]

جدول ۱ – تعداد آزمودنی ها بر حسب پایه تحصیلی و گروه

پایه تحصیلی / گروه	اول	دوم	سوم
ناشنوا	۱۳	۸	۹
نابینا	۱۳	۹	۸
عادی	۱۲	۹	۹
جمع	۳۸	۲۶	۲۶

ابزار جمع آوری داده ها

برای سنجش مهارت اجتماعی از مقیاس درجه بندی **مهارت اجتماعی** گرشام و الیوت ، (۱۹۹۹) استفاده شد. این مقیاس رفتار اجتماعی دانش آموز را که تأثیر بسزایی بر عملکرد تحصیلی ، پذیرش میان همسالان ، و رابطه وی با معلم دارد از دید چند ارزیاب بررسی می کند. این مقیاس فراوانی رفتار های مؤثر بر رشد کفایت اجتماعی و تطابق دانش آموز را در خانه و مدرسه اندازه گیری کرده و می تواند برای سرند کردن ، طبقه بندی دانش آموزان و برنامه ریزی آموزش مهارت اجتماعی مورد استفاده قرار گیرد.

مقیاس مهارت اجتماعی شامل سه فرم ویژه ارزیابی توسط والدین ، معلمان و دانش آموزان است. هر یک از فرم های مقیاس را می توان به تنهایی یا توأم به کار گرفت . در پژوهش حاضر فرم معلم مورد استفاده قرار گرفته است . معلمان از مهمترین منابع کسب اطلاع در زمینه رفتار و کفایت دانش آموزان هستند (هاج[۱۵] ، ۱۹۸۳). معلمان این پرسشنامه را که دارای۲۴ پرسش سه نمره ای (دارای گزینه های هرگز ، بعضی اوقات و اغلب اوقات) است ، برای تمام دانش آموزان تکمیل کرده اند. محتوای این مقیاس در بر گیرنده دو بخش اصلی مهارت اجتماعی و مشکلات رفتاری است . در این تحقیق فقط از بخش مهارت اجتماعی آن که مشتمل بر رفتار هایی نظیر همکاری[۱۶] ، قاطعیت[۱۷] و خویشتن داری[۱۸] است استفاده شده است. این بخش ها به صورت خرده آزمون ارائه شده اند و از جمع نمرات این خرده آزمون ها نمره مهارت اجتماعی حاصل می گردد. خرده آزمون های این بخش از مقیاس به قرار زیر است :

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-21]

[DOR: 20.1001.1.16826612.1384.5.1.4.0]

۱- **همکـاری** : ایـن خـرده آزمون شامل رفتار هایی نظیر مشارکت با دیگران ، پیروی از دستور العمل ها و راهنمایی هاست.

۲- **قاطعیـت** : ایـن خـرده آزمـون مشـتمل بر رفتارهای آغاز گر ، نظیر کسب اطلاع از دیگران ، معرفی خود به دیگران و پاسخ مناسب به رفتار دیگران است.

۳- **خویشـتن داری** : این خرده آزمون شامل رفتار هایی است که در موقعیت هـای دشوار (نظیر مسخره شدن) مستلزم رفتار معقول از سوی دانش آموز است و همچنیـن در بر گیرنده رفتار هایی است که در موقعیت های دشوار ضروری به نظر می رسد (نظیر رعایت نوبت و مصالحه در مجادله).

لازم بـه ذکـر اسـت که فرم معلم و والدین برای سه مقطع پیش دبستان ، دبستان و دبیرسـتان طراحی شده است ، فرم ویژه دانش آموز دارای دو فرم مخصوص کلاس های سوم تا ششم و کلاس های هفتم تا دوازدهم است (گرشام و الیوت ، ۱۹۹۹).

پایایـی درونـی مقـیاس برای فرم معلمان از ۷۴ /۰ تا ۹۵ /۰ است (گرشام و الیوت ، ۱۹۹۹). خصوصـیات روان سنجی این مقیاس در فرهنگ های غیر آمریکایی کمتر مورد بررسـی قـرار گرفـته اسـت . شـهیم (۱۳۸۱) در مطالعـه ای در ایـران مهارت اجتماعی کودکـان عقـب مـانده ذهنـی را بـا اسـتفاده ازاین مقیاس مورد بررسی قرار داد . میزان پایایـی ایـن مقـیاس در مطالعـه او بـرای مهـارت اجتماعـی ۸۷ /۰ ، همکـاری ۷۶ /۰ ، قاطعیـت ۷۲ /۰ و خویشـتن داری ۶۸ /۰ بـرآورد شـده است . در این تحقیق پایایی کل ایـن مقیاس پس از دوهفته بر روی ۱۰ نفر از آزمودنی ها ۰/۸۱ به دست آمد، که پایایی نسبتا بالایی است .

روش اجرا

نحـوه انجـام و تکمـیل پرسشنامه توسط معلم در پژوهش حاضر به این گونه بود که بـرای دانش آموزان نابینا و ناشنوا از هر معلم خواسته شد که ۶ نفر دانش آموز را ارزیابی و پرسشـنامه را تکمـیل کـند کـه مجموعاً ۵ معلم ، (البته معلم دروس مختلف از قبیل دینـی ، ریاضـی ، ادبـیات ، جغرافی و زیست شناسی) ۳۰ پرسشنامه را تکمیل کردند ، لـذا معلمـان دقـت و حوصـله کافی برای تکمیل این نوع پرسشنامه ها مبذول داشتند ،

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-21]

[DOR: 20.1001.1.16826612.1384.5.1.4.0]

بدیـن ترتیب از خطاهای معمول در تکمیل این نوع پرسشنامه ها که نتیجه بی دقتی و عدم اطلاع معلمان از وضعیت دانش آموز است پیشگیری شد.

یافته های پژوهش

در جدول ۲ میانگین و انحراف معیار سه گروه از آزمودنی ها از نظر مهارت اجتماعی آمده است

جدول ۲ – میانگین و انحراف معیار گروه ها در مهارت اجتماعی

متغیر / گروه ها	مهارت اجتماعی	
	میانگین	انحراف معیار
ناشنوا	۳۶/۷	۸/۲
نابینا	۴۴/۴	۶/۹
عادی	۷۴	۵/۹

همـان طـور که جدول ۲ نشان می دهد مهارت اجتماعی دانش آموزان عادی بیشتر از دانـش آمـوزان ناشـنوا و نابیـنا اسـت . همچنیـن مهارت اجتماعی دانش آموزان نابینا بیشتر از دانش آموزان ناشنوا است .

به منظور بررسی تفاوت بین سه گروه آزمودنی ها در مهارت اجتماعی از روش آماری تحلیل واریانس یک راهه استفاده شد . نتایج به دست آمده در جدول۳ آمده است .

جدول ۳ – نتایج تحلیل واریانس یک راهه نمرات دانش آموزان ناشنوا ، نابینا و عادی در مهارت اجتماعی

شاخص ها / منبع واریانس	مجموع مجذورات	میانگین مجذورات	درجه آزادی	مقدار F	سطح معنی‌داری
مجذورات بین گروهی	۲۸۵/۶۶	۱۷۴۷	۳	۱۴/۹	۰/۰۰۰۰
مجذورات درون گروهی	۲۲۶۷/۵	۱۱۷	۸۷		

نـتایج جـدول ۳ نشـان مـی دهد که تفاوت معنی داری در سطح ۰/۰۰۰۱ میان سه گـروه آزمودنـی ها از نظر مهارت اجتماعی وجود دارد . نتایج آزمون شفه(α ۰ =۰/۰ ۱ ، t= ۱۲/۲۵ مشـاهده شـده و t مـورد انـتظار = ۳/۱۵) نشـان داد کـه مهارت اجتماعی دانـش آمـوزان عـادی به طور معنی داری از دو گروه دانش آموزان نابینا و ناشنوا بیشتر

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-21]

[DOR: 20.1001.1.16826612.1384.5.1.4.0]

است . همچنین مهارت اجتماعی دانش آموزان نابینا به طور معنی داری بیشتر از دانش آموزان ناشنوا بوده است .

جدول ۴ - میانگین و انحراف معیار دانش آموزان ناشنوا ، نابینا و عادی در خرده مقیاس های همکاری ، قاطعیت و خویشتن داری

خرده مقیاس ها / گروه ها	الگوی همکاری		الگوی قاطعیت		الگوی خویشتن داری	
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
ناشنوا	۱۲	۳	۱۳	۲/۹	۱۲/۶	۲/۳
نابینا	۱۵	۲/۵	۱۴	۲/۷	۱۵/۴	۱/۷
عادی	۲۵	۱/۹	۲۶	۱/۸	۲۳	۲/۲

همان طور که جدول ۴ نشان می دهد میانگین نمره دانش آموزان عادی در سه خرده مقیاس الگوی همکاری ، قاطعیت و خویشتن داری بیشتر از دانش آموزان ناشنوا و نابینا است . همچنین میانگین نمرات دانش آموزان نابینا در این سه خرده مقیاس بهتر از دانش آموزان ناشنوا است .

جدول ۵ – نتایج تحلیل واریانس یک راهه نمرات دانش آموزان ناشنوا ، نابینا و عادی در خرده مقیاس همکاری

شاخص ها / منبع واریانس	مجموع مجذورات	میانگین مجذورات	درجه آزادی	مقدار F	سطح معنی‌داری
مجذورات بین گروهی	۹۹/۷	۶۰۵	۳	۱۳/۲۳	/۰۰۰۰
مجذورات درون گروهی	۷۶۶/۲	۴۵/۷	۸۷		

نتایج جدول ۵ نشان می دهد که تفاوت معنی داری در سطح ۰/۰۰۰۱ میان سه گروه در خرده مقیاس همکاری وجود دارد . نتایج آزمون شفه (α = ۰/۰۱ ، ۱۵/۲۵ = t مشاهده شده و t مورد انتظار = ۴/۱۵) نشان داد که میزان همکاری دانش آموزان عادی به طور معنی داری از دو گروه دانش آموزان نابینا و ناشنوا بیشتر است . همچنین میزان همکاری اجتماعی دانش آموزان نابینا به طور معنی داری بیشتر از دانش آموزان ناشنوا است .

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-21]

[DOR: 20.1001.1.16826612.1384.5.1.4.0]

جدول ۶ – نتایج تحلیل واریانس یک راهه نمرات دانش آموزان ناشنوا ، نابینا و عادی در خرده مقیاس قاطعیت

شاخص ها / منبع واریانس	مجموع مجذورات	میانگین مجذورات	درجه آزادی	مقدار F	سطح معنی داری
مجذورات بین گروهی	۹۵/۶	۵۹۵/۴	۳	۱۵/۶۵	/۰۰۰۰۰
مجذورات درون گروهی	۳۸/۳	۸۷			

نـتایج جـدول ۶ نشـان مـی دهد که تفاوت معنی داری در سطح ۰/۰۰۰۱ میان سه گروه در خرده مقیاس قاطعیت وجود دارد . نتایج آزمون شفه(۱ ۰/۰= α ، t= ۱۴/۲۵ مشـاهده شـده و t مـورد انـتظار = ۴/۳۵) نشـان داد که میزان قاطعیت دانش آموزان عـادی به طور معنی داری از دو گروه دانش آموزان نابینا و ناشنوا بیشتر است . همچنین مـیزان قاطعیـت اجتماعی دانش آموزان نابینا به طور معنی داری بیشتر از دانش آموزان ناشنوا بوده است .

جدول ۷ –نتایج تحلیل واریانس یک راهه نمرات دانش آموزان ناشنوا ، نابینا و عادی در خرده مقیاس خویشتن داری

شاخص ها / منبع واریانس	مجموع مجذورات	میانگین مجذورات	درجه آزادی	مقدار F	سطح معنی‌داری
مجذورات بین گروهی	۹۱/۲	۵۴۷/۳	۳	۱۶/۳۸	/۰۰۰
مجذورات درون گروهی	۷۱۰/۴	۳۳/۴	۸۷		

نـتایج جـدول ۷ نشـان می دهد که تفاوت معنی داری در سطح ۰/۰۰۰۱ میان سه گـروه در خـرده مقـیاس خویشـتن داری وجود دارد . نتایج آزمون شفه (۱ ۰/۰= α ، t= ۱۶/۲۵ مشـاهده شده و t مورد انتظار = ۲/۷۵) نشان داد که میزان خویشتن داری دانـش آمـوزان عـادی به طور معنی داری از دو گروه دانش آموزان نابینا و ناشنوا بیشتر اسـت . همچنیـن میزان خویشتن داری اجتماعی دانش آموزان نابینا به طور معنی داری بیشتر از دانش آموزان ناشنوا است .

بحث و نتیجه گیری

یکـی از مهمتریـن یافـته هـای ایـن تحقیق این بود که مهارت های اجتماعی دانش آمـوزان ناشـنوا و نابینا پایین تر از دانش آموزان عادی و دانش آموزان ناشنوا پایین تر از نابیـنا اسـت . یکـی از دلایـل ایـن مسـئله این است که در دوران یادگیری مهارت های

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-21]

[DOR: 20.1001.1.16826612.1384.5.1.4.0]

اجتماعی ،کودکان ناشنوا همانند کودکان نابینا از برقراری رابطه با محیط عاجزند ، قادر به فهم کامل توضیحات اطرافیان و مربیان نیستند و نمی توانند نیاز های خود را بیان کنند (هالاهان و کافمن[۱۸]، ترجمه ماهر، ۱۳۷۸) .

مهارتهای ارتباطی کودکان آسیب دیده بینایی به اندازه مهارتهای ارتباطی کودکان ناشنوا ، تحت تأثیر قرار نمی گیرد و آسیب نمی بیند. شنوایی آشکارا اهمیت بیشتری در یادگیری دارد تا بینایی . همچنین امکان دارد که محرک های مهم بهتر و آسانتر به کودک نابینا قابل ارائه باشد تا به شخصی که ناشنوا است ، که این یافته ها با نتایج پژوهش حاضر همخوان است .نتایج بسیاری از پژوهشهای انجام شده نشان داده اند که رشد تواناییهای شناختی و مفهومی کودکان نابینا کمتر از کودکان بینا است (گاترمن[۱۹]، ۱۹۷۶) بویژه کودکان آسیب دیده بینایی در تکالیفی که مستلزم تفکر انتزاعی است ، ضعیف تر عمل می کنند. آنان در ارتباط با محیط بیشتر به شیوه ای مشخص برخورد می کنند (هامیل و براتل[۲۰] ، ترجمه بیابانگرد و نایینیان،۱۳۸۱)

رشد اجتماعی و شخصیتی افراد در جامعه تا حد زیادی منوط به ارتباط است. تکامل اجتماعی ، عبارت است از ارتباط ایده ها بین دو یا چند نفر ، در جمعیت شنوا زبان رایج‌ترین وسیله انتقال پیام ها بین مردم است . به لحاظ وابستگی زیاد جامعه به زبان شگفت آور نیست که بسیاری از محققان دریافته اند ، افراد آسیب دیده شنوایی ، خصوصیات شخصیتی و اجتماعی متفاوتی نسبت به افراد شنوا دارند (کونت ، ۲۰۰۰) . همچنین شواهدی در دست است مبنی بر اینکه بیست تا چهل درصد کودکان ناشنوایی که معلولیت های اضافی دارند (علاوه بر ناشنوایی) از قبیل آسیب دیدگان دیداری و ناتوانی یادگیری ، بیشتر ناسازگاریهای اجتماعی از خود نشان می دهند.

با آنکه جامعه به اختلالات شنوایی کمتر از اختلالات بینایی اهمیت می دهد ، معذلک آثار روانی مبتلایان به اختلالات شنوایی به مراتب بیشتر از آثار روانی مبتلایان به اختلالات بینایی است . کودک ناشنوا بیشتردر معرض اختلالات روانی قرار دارد و درصد خود کشی در ناشنوایان بیشتر از نابینایان است ، مردم همیشه سعی می کنند به نحوی به نابینایان کمک کنند ولی ناشنوایان را مسخره می کنند . تا حدودی رفتار و عکس العمل های خانواده ، و اجتماع است که چگونگی سازگاری و انطباق افراد نابینا را با محیط مشخص می نماید . اگر یک فرد نابینا در اجتماع افراد بینا زندگی کند ،

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-21]

[DOR: 20.1001.1.16826612.1384.5.1.4.0]

نابینایی او باعث می شود که نتواند به طور کامل در تمامی فعالیت های اجتماعی شرکتی فعال داشته باشد (افروز ، ۱۳۷۱) .

محققان بسیاری دریافته اند که کودکان ناشنوا در مقیاس بلوغ اجتماعی واینلند نسبت به کودکان شنوای همسال خود نمرات پایین تری دریافت می دارند . کرک و داگ (۱۹۹۹) گزارش کردند که دفعات بیشتر ملاقات با خانواده با پختگی اجتماعی کودکان ناشنوایی که در مدارس شبانه روزی حضور داشتند رابطه مثبت داشت ، بنابراین وضعیت شنوایی والدین ، نوع مدرسه و سایر متغیرهای بالقوه به صورتی پیچیده و احتمالا دو جهته در پیش بینی پختگی اجتماعی کودکان ناشنوا اثر متقابلی را ایفا می‌کنند . کاتز فورس (۲۰۰۰) یکی از اولین افرادی بود که دلایل ناسازگاری افراد نابینا را بیشتر به علت طرز برخورد جامعه با آنان می دانست .

در یک بررسی گرشام و والیوت (۱۹۹۹) عملکرد سه گروه از کودکان عادی ، معلول ذهنی و مبتلا به اختلالات یادگیری را با استفاده از مقیاس مهارت اجتماعی خود مقایسه کرده و تفاوت معنی داری بین عملکرد گروه عادی و مبتلا به اختلال یادگیری گزارش نمودند .

نوذری (۱۳۷۱) در پژوهشی به مطالعه مقایسه وضعیت بلوغ اجتماعی دانش آموزان ناشنوا و نابینای پایه پنجم ابتدایی مدارس استثنایی شهر تهران پرداخت . نتایج حاصل از این تحقیق نشان داد که بین بلوغ اجتماعی دانش آموزان ناشنوا و نابینا تفاوت معنی داری وجود دارد و در کل مقیاس ، بهره بلوغ اجتماعی ناشنوایان بالاتر از نابینایان بود . این نتایج با یافته های تحقیق حاضر همخوان است .

پیشنهادها

۱-انسان به دلیل اجتماعی بودن برای رشد و پیشرفت خود ناگزیر است که در جامعه با دیگران و در بین افراد زندگی کند و لزوما با یک سری از مسائل اجتماعی ، از قبیل تعامل با دیگران مواجه خواهد شد که حل موفقیت آمیز آنها جهت ادامه حیات ضروری است . قابلیت شرکت موثر در تعامل با دیگران چه در زندگی خصوصی و چه در زندگی شغلی از اهمیت خاصی برخوردار است . مربیان و دست اندرکاران تعلیم و تربیت

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-21]

[DOR: 20.1001.1.16826612.1384.5.1.4.0]

مـی توانند با آموزش مهارت های اجتماعی به دانش آموزان ، به ویژه دانش آموزان نابینا و ناشنوا فرصت هایی را فراهم کنند تا بیشتر با همسالان خود به تعامل بپردازند .

۲- برخـی شـواهد نشـان می دهد که در مدارس ویژه کودکان استثنایی برنامه های آموزشی و پرورشی رایج بیشتر بر بعد مهارت های تحصیلی و آموزشی تاکید می ورزند و وقـت و هزیـنه کمـتری صـرف آمـوزش مهـارت های اجتماعی کودکان و دانش آموزان اسـتثنایی مـی شود و در نتیجه این کودکان در کسب کفایت ها و مهارت های اجتماعی بـا برخـی کمـبودها مواجـه اند ، لذا پیشنهاد می شود آموزش مهارت های اجتماعی نیز جـزء بـرنامه هـای آموزشی قرار گیرد و با بهره گیری از تجارب متخصصان و مربیان این رشته ها در مدارس استثنایی ، کودکان را آموزش دهند .

۴- بـا توجـه بـه روش آموزش زبان اشاره ، بری آموزش مهارت های ارتباطی از روش آمـوزش گفتارخوانـی یـا لـب خوانی برای دانش اموزان ناشنوا بیشتر استفاده شـود ، زیرا با بهره گیری از تمام ظرفیت های حسی این کودکان می توان موجبات ارتباط معمول توسط زبان محاوره ای یا گفتار خوانی را فراهم کرد .

۵- بـا توجـه به ضعف ها و کمبودهای دانش آموزان نابینا در زمینه مهارت های اجتماعی پیشنهاد می شود که به جای تقویت یکی از حواس (لامسه) برنامه هایی تنظـیم شود که به تقویت حواس مختلف و باقیمانده حس بینایی بپردازند و به آنها بیاموزند که از حواس شنوایی ، لامسه ، بویایی و تعادل کمک بگیرند .

۶- بـا توجـه بـه ایـنکه در این تحقیق برای جمع آوری اطلاعات از پرسشنامه مهـارت اجتماعـی ، فـرم مخصوص معلم استفاده شده است پیشنهاد می شود برای تکمیل اطلاعات از فرم مخصوص والدین و فرم دانش آموز نیز استفاده شود.

۷- با توجه به محدودیت های سنی ، جنسی ، پایه تحصیلی و جغرافیایی دانش آمـوزان مـورد مطالعه ، پیشنهاد می شود که این تحقیق در دیگر گروه های سنی ، جنسی ، تحصیلی و جغرافیایی انجام گیرد .

۸- بـرای ارزیابـی دقـیق تـر و عینـی تـر مهـارت هـای اجتماعی آزمودنی ها ، پیشـنهاد مـی شـود در تحقـیقات بعدی از روش مشاهده با استفاده از دوربین های فیلم برداری ویدوئویی استفاده شود .

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-21]

[DOR: 20.1001.1.16826612.1384.5.1.4.0]

۹- در ارزیابـی رفتار اجتماعی دانش آموزان ، محقق خود با مشاهده رفتار دانش آمـوزان در کلاس درس و موقعیت های خارج از کلاس و تهیه چک لیست هایی به ارزیابی دقیق این مهارت ها بپردازد .

یادداشت ها

1) social skill
2) Greshom & Elliott
3) Asher & Tayler
4) Walker & Hopes
5) longitudinal
6) Cownet & etal
7) Powless & Elliott
8) Slaby & Gaura
9) Strayer
10) Slowmouski & Dann
11) Crick & Dodge
12) Cutsfurse
13) Bibber- shut
14) Hage
15) cooperation
16) assertion
17) self- control
18) Hallahan & Kaffman
19) Gaterman
20) Hamile & Berattel

منابع

سعیدی ، ابوالفضل (۱۳۷۱) آموزش و توانبخشی کودکان دچار نقص شنوایی ، انتشارات قرن.

شهیم ، سیما (۱۳۸۱) بررسی مهارت های اجتماعی در گروهی از دانش آموزان نابینا از نظر معلمان ، مجله روان شناسی و علوم تربیتی . سال ۳۲ ، شماره ۱ ، صص ۱۲۱ -۱۳۹.

صادقی نژاد ، مهدی (۱۳۶۸)اصول آموزش و پرورش نابینایان ، مرکز تربیت معلم بلال حبشی .

نوذری ، قاسم (۱۳۷۴) مقایسه بلوغ اجتماعی پسران نابینا و ناشنوای پایه پنجم شهر تهران . پایان نامه کارشناسی ارشد ، دانشگاه علامه طباطبایی.

هالاهان ، دانیل و کافمن ، جیمز (۱۳۷۸) روانشناسی کودکان استثنایی ، ترجمه فرهاد ماهر ، انتشارات رشد.

هامیل ، دونالد و بارتل ، نتی (۱۳۸۱) آموزش کودکان مبتلا به مشکلات یادگیری و رفتاری، ترجمه اسماعیل بیابانگرد و رضا نایینیان ، سازمان آموزش و پرورش کودکان استثنایی.

-Asher , S & Taylor , A (2001) The social outcomes of mainstreaming : sociometric assessment and beyond. , Exceptional children quarterly , No12 . pp 12-39.

-Bieber , A & Shut , f (1991) The use of derama to skills , Journal of visual impairment and blindness. N. 85 ,pp 340-355.

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-21]

[DOR: 20.1001.1.16826612.1384.5.1.4.0]

-Crick , N & Dodge, K (1999) Reformulation in judgment about children , Psychological social bulletin , N115, pp 74-80.

Gaterman , h , (1976) Life- span human development , Books/ Coles Publishing company.

-Greshman . F & Elliott , S (1999) The social skills rating system . Criclepines MN: American Guidance services.

-Hage , E (1983) Children with learning disabilities , Journal of learning disabilities , N 27 , pp 301-306.

-Leonfad , J (1982) Medification of social skills deficits in children, Plenum press :new york.

-Ocutsfurse ,G (1991) A social goal perspective on children,s social competence , Journal of emotional and behavioral disorders , N7 ,pp 721-729.

-Powless , D & Elliot , S (2001) Assessment of sociall skills , Journal of school psychology , N, 28, pp 29-33.

-Slaby , T & Gaura , T (2003) Self – efficacy and personal goal setting, American education research journal , N , 29, pp 663-669.

-Slawmousk , L & Dann , P (1996) Training blind adolescents in sociall skills , Journal of visual impairment and blindness , N 19 , pp 199 – 204.

-Strayer , K (1989) The important of social skills in the employment interview , Education of visually Handicapped , N 14, pp 7-12.

-Walker , D& Hopes , j (2003) Maston evaluation of social skills with youngesters , McGrow-Hill.

-Went , R & Andrews , J (2000) Sociall skills in the contex of learning disability definition , Journal of learning disabilities , N 26 , pp 146-154.

[Downloaded from mail.joec.ir on 2026-10-21]

[DOR: 20.1001.1.16826612.1384.5.1.4.0]